

Manevi Arayışta Teknolojik Yönelim

Metaverse İslam'a Açıldığında, manevi arayışa cevap verebilecek mi? Öğretmen ve doktora öğrencisi Hasan Sarı cevapladı.

20 Ocak 2022

<https://www.islamvemedya.com/manevi-arayista-teknolojik-yonelim/914/>

İnsanın maneviyat arayışına geleneksel ve yeni medya vasıtasıyla karşılık verme eğilimi, post-modern dönemin ayırt edici özelliği.

Bilhassa son dönemlerde maneviyat arayışına cevap vermek için internet kullanımı, kurumsal dini organizasyonlardan başlayarak yeni dini hareketlere varana dek geniş bir çerçevede, merkezi bir rol oynuyor. Diğer yandan bireyler, manevi boşluklarını doldurmak üzere yeni medyayı tercih ediyor.

Peki, Metaverse İslam'a açıldığında, maneviyat arayışına cevap verebilecek mi? Doktora öğrencisi Hasan Sarı cevapladı.

İslamvemedya.com Metaverse ile henüz yeni yeni tanışıyoruz. Öncelikle genel olarak değerlendirmenizi istesek neler söylersiniz, metaverse hakkında?

Hasan Sarı*: Arttırılmış sanal gerçekliğin Metaverse'e evrilmesinin kapitalizmle bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Özellikle işin içinde sanal paralar da olacaksa. Dünyada hiç kimse, devletler bile böylesine incelikli, uzun soluklu, küresel projelere güç yetiremez. Ancak harcadığından kat be kat daha fazlasını uman teknoloji şirketleri böylesi meşakkatli bir yatırımın izini sürebilir. İnsan ihtiyaçları, korkuları, arzularıyla bilimsel anlamda çözümlenmiş bir varlık. Ne var ki bu tabii yönlerimiz manipüle ediliyor ve edilecektir. Metaverse, diğer bir deyişle "aynâevren" kimilerine göre dünya hayatımıza sığdırdığımız bir cennet olacak. Hatta abartılı bir iddiayla bilinç transferi kazanmış replikalardan bahsediliyor. Bir nevi abıhayat. Diğer yandan kimileri bunu özgürlüğün sonu, bilgilerimizden başka davranışlarımızı da kaydeden dev bir hapisane, panaptikon olarak görüyor. Onlara göre son düşünen nesiller olabiliriz. İster ütopya ister distopya diyelim, yeni bir çağın şafağında olduğumuz kesin. Dijitalleşmeyi önümüzdeki yıllarda çok daha fazla konuşacağız. Bir sosyal bilimci olarak benim tavrım olguyu anlamaya çalışmak, içinde yaşadığım topluma dair risk ve fırsatları değerlendirmek yönünde. Ne mutlak reddedişin ne de hayalci bir teslimiyetin sağlıklı olduğunu düşünüyorum.

Metaverse dinin işlevini üstlenebilir mi?

İslamvamedya.com: Metaverse ile din arasında ne tür bir ilişki olacak peki? Metaverse, bir dünya tasavvuru çizerken din algısı bundan etkilenmeyecek mi?

Hasan Sarı: Bir madde bir de ruh yönümüz var. Gerçek dünyamızda bunun karşılıklı etkileşiminden kişiliğimiz ve kültürlerimiz oluşuyor. Dini düşüncelerimiz ise maddi yoksunluk ve engellere dair bize çözüm sunarlar ki ruhumuz dengede durabilsin. Peki Metaverse dinin işlevini üstlenebilir mi? Bu dünyayı sevimsiz bulanların gözüyle bakalım: Öyle bir alem düşünün ki maddi boyutuyla yok ancak algılanan, deneyimlenen göz alıcı neredeyse kusursuz şekiller çevrenizde dönüyor. Satın aldığımız veya tasarladığımız avatarla aksiyona kendinizi kaptırdınız. Yorulmaksızın sürekli bir hareket ve eğlence... Peki ya sonra? İnsan eliyle üretilen her metanın bir kullanım ve doyum eşiği vardır. Dahası insanın tabiatında bir bütün olarak dengede olmak var. Tam da burada moral değerlerin devreye gireceğini düşünüyorum. Hem de çift yönlü bir akışla.

Dini topluluklar ve dindar girişimciler meta evrenler üretebilir...

Metaverse evreninde doyumla ulaşan bireylerin fiziki hayatta anlam arayışına tanık olabiliriz. Tıpkı madde bağımlılarının bir tarikata girerek kötü alışkanlıklarından uzaklaşmak istemeleri gibi. Diğer yandan gerçek hayatın bir uzantısı olarak maneviyatın Metaverse'e yansması söz konusu. Her arz kendi talebini yaratır fehvâsınca dini toplulukların ve dindar girişimcilerin meta evrenler üretme ihtimalini de buna dahil edebiliriz. İşte burada işler karışıyor. Baudrillard'ın dediği gibi medya epeydir bir gösteren olmayı bıraktı. Kendi kendinin göstergesi haline geldi. Nasıl dini anlattığı iddiasıyla medya vaizi temel kaygı olarak aslında kendini ve aidiyetini gösteriyorsa Metaverse'deki mümkün dini kimlikler de otantiklik iddia etse bile muhtemelen orijinalinden çok uzağa düşecektir. Belki de gerçeğini aşan bir sahiciliğe de bürünebilir, bilemem. Sonuçta her şeyin ölçütünün insan olduğunu konuşuyoruz.

İslamvamedya.com: Kitabınızda, postmodern manevi arayışa temas var. Metaverse'ü postmodern maneviyatla ilişkilendirmek mümkün mü?

Postmodern manevi arayışın Metaverse'de imkanına dair..

Hasan Sarı: Postmodernite şairin dediği "makineleşmek isteyen insan"a karşı doğadaki insanın geri dönüşüdür. Bir nevi obskürantizm, gerileyiş... Modernitenin tarihinden takip edelim. Rasyonel akılla medeniyetin zirvesi diyebileceğimiz ideal bir sistem inşa edilecekti. Pozitif aşamaya geçilecek, insanlık topluca refaha kavuşacaktı. Sonrası malum, atom bombaları, insan eliyle toplu yıkımlar, çevre felaketleri.

Ardından küçültülen hatta aşağılanan manevi dünyalar surda buldukları ilk gedikten yaşamımıza geri döndüler. Tabi geri dönen geleneksel anlamda din/ler değildi, bir bakıma yeniden üretilmiş, aşınmış din/ler. İnsanın zihni kullandığı aletin fonksiyonlarına göre yeniden yapılanmakta. Aynı anlamı atfetsek de taş sayan, tesbih çeken, zikir matik kullanan aynı zihin değil. Dijital mabetler kuracak ve orada ibadet edecek bilinç bugünkü dindar bilinç olmayacaktır.

Her birey zamanın ruhunu da taşır zihninde. Kastım pür teknolojik determinizm değil ama “eski hal, muhal” diyebiliriz. Diğer yandan elimizde tuttuğumuz makine ile kültürel bir çelişki içindeyiz. Ne makinenin konforundan ne de geleneğin nostaljik huzurundan vazgeçebiliyoruz. Bu bir sosyalleşme ve kimlik problemi. Metaverse’de aynı çelişkiyi yaşayacağız kanımca. Sıradan tüketiciler olarak orada var olurken burada yok olacağımızı, eksileceğimizi er ya da geç fark edeceğiz. Hem kullanacak hem de doğal durumumuzla sanal dünyaya tepki verecek, bu yeni ruh halini taşıyamadıkça maneviyat arayacağız. Bunları konuşmak için çok erken olsa da web 2.0 gibi benzer bir veri kaynağı var elimizde.

Brikolaj Dindarlık ve Metaverse

İslamvemedya.com: "Brikolaj dindarlık" kavramı da yer alıyordu kitabınızda. Nedir brikolaj dindarlık?

Hasan Sarı: Brikolaj, karma ve farklı desenlerin bir arada kullanımını anlamında sanat kökenli bir sözcük. Kurumsal dinden kaç(ın)an modern birey de postmodern bir tepkisellikle brikolaj dindarlıklar inşa ederler. Kendi yaşam alanında tatmin edici, doyurucu bir maneviyat olmadığını düşünüp yeni arayışlara yelken açarlar. Anlamsızlık boşluğuna düşerler, anlam kazanmak için başka anlam evrenlerine firar ederler de diyebilirsiniz. Ancak uğradığı her durağa bir öncekinin izlerini taşıyacaklardır. Derin bir dini hayattan bahsetmiyorum. Hem bulanık hem de sığ. “Şimdi ve burada”yı kurtaran yalıtılmış bir dinsellik. Rasyonel tercihlerle kurulmuş, çatılmış bireysel dindarlık. Ancak kişi oğlu/kızı kendi eliyle inşa ettiğine teşnedir çoğunlukla.

İslamvemedya.com: Metaverse, bu anlamda 'brikolaj dindarlık' zemini olabilir mi?

Hasan Sarı: Bizi önceki nesillerden farklılaştıran, yaşanan çoklu zamanın -kuantum zamanı da diyebiliriz- farkına varıyor oluşumuz. Küresel köyümüzde premodern, modern ve postmodern zamanlar bir arada ve yan yana yaşanıyor. Birey yakınsak teknolojilerle iş, aile ve eğlence yaşamını aynı ekrana sığdırıyor. İnsan hürriyete aşık derler eskiler, tek sorunla ki bugün elimizde akışkan çok fazla seçenek var. Olasılıkların cazibesi bireyi kendi bireysel-teolojik yolunu inşacı bir mantıkla aramaya zorlamakta. Hiç bitmeyen bir arayış, menzile varmak değil yolda olmak bir yaşam tarzıdır artık. Toplumun tümüne genelleştiremeyeceğimiz bir dini dönüşüm, sekülerleşmenin artması ile görülen bir çeşit reflekstir brikolaj. Öyle ki toplumun üst tabakasında yaygın olduğunu düşünüyorum. Gençlik alt kültüründe de benzer bir süreç var. Kitabımda bunu örneklerle anlatmıştım.

Metaverse tıpkı internet gibi bu tarz eklektik dindarlıklar için uyumlu bir zemine yol açacak gibi. Zaten bu teknolojilere ulaşım ilk planda her kesim için mümkün olmayacak. Eğer ulaşırsa bir Japon Şintoist'in "Çağrı" filminde anlatılanları kutlu önderimizin bir yoldaşı olarak deneyimlediğini görebiliriz belki. Diğer yandan Metaverse'de bir sufi acaba Konfüçyüs ile aydınlanma yaşayacak mıdır? Spekülatif, tıpkı kuantum gibi müphem ve kafa karıştırıcı.

İslamvemedya.com: Peki yeni dini hareketler?

Hasan Sarı: Yeni dini hareketlerin farklılaşmış bir boyutuna tanıklık edebiliriz. Hatta seküler maneviyatlar eşliğinde kes-yapıştır "kolaj dinler"i de konuşabiliriz. Nasıl Marvel karakterleri aynı hikâyede bir araya gelebiliyorsa benzer şekilde Metaverse'de geleneksel din anlatılarının bir karması ile karşılaşabiliriz. Matrix filminde böyle bir din felsefesi denenmişti zira. Bunun bir örneğini "Starwars" fanlarının uydurdukları Jedayizm'de de gördük. Azımsanmayacak kadar insan spiritüel bir rahatlama düşüncesi ile buna inandı. Hatta jedayist topluluklar oluştu. Metaverse'in -popüler manada- patlamasından sonra sönümlenmesini beklersek eğer, karşımıza çıkacak tablo üç aşağı beş yukarı böyledir. Sonuçta secdesiz kıblesiz yaşayamıyoruz. Bilinçaltımız büyülenme ve tapınmaya dair metafizik kodlar üretiyor biteviye. İslam akaidinde buna fitrat denir malumunuz.

"İslam, avatar kuşanmış dijital çağ insanın kulağına neler fısıldayacak?"

İslamvemedya.com: Eklemek istediğiniz başka husus var mı?

Hasan Sarı: Metaverse adı üstünde meta-aşkın bir dünyayı imliyor. Bu sebeple yerli teknoloji üreticileri ile Müslümanların geleceğini düşünen biz ilahiyatçı bilim insanlarının iş birliği imkanları akademik boyutta araştırılmayı hak ediyor. Temel değerlerden sapmadan formel değişimleri göze alabilmeli. Aksi takdirde toplumsal genetiği yeni nesillere aktaramamak gibi bir tehlike bizi bekliyor. Bakalım, içine girdiğimiz bu teknoloji türbülansı ne kadar sürecek? Son ilahi mesaj olarak iman ettiğimiz İslam, avatar kuşanmış dijital çağ insanın kulağına neler fısıldayacak? Merakla bekliyoruz.

İslamvemedya.com: Teşekkür ederiz, değerlendirmeleriniz için.

Hasan Sarı: Ben de teşekkür ederim.

* Öğretmen, MEB; Doktora Öğrencisi, Çukurova Üniversitesi.